

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.013.42:316.6:32

І. П. Акіншева

ГРОМАДЯНСЬКА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОР ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Рівень розвитку громадянського суспільства та демократичних процесів загалом визначається соціальною активністю його громадян, наявністю потреби реалізувати особистий потенціал, соціальні компетентності задля покращення спільно – громадянського життя. Одним із важливих суспільних завдань будь-якої держави є забезпечення сталості демократичних перетворень, а саме: підготовка молодого покоління до відповідального і усвідомленого життя та діяльності в правовій демократичній державі [1, с. 5].

Демократії слід навчати, її слід прищеплювати. Член громадянського суспільства – це роль, яку слід опанувати. Громадянином не народжуються – громадянином стають, громадянина плекають в собі. Плекають, виховують, навчають – з дитинства.

Історичний досвід демонструє, що проблема інтеграції в суспільство справжніх громадян турбувала багатьох мислителів усіх часів і народів. У вітчизняній науці ця проблема розроблялась такими корифеями української наукової думки, як В. Антонович, С. Васильченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, А. Макаренко, С. Пелецький, І. Франко та ін. Серед сучасних педагогів і психологів різні аспекти цієї проблеми опрацьовують М. Боришевський, О. Вишневський, Д. Дорошенко, І. Зверева, П. Ігнатенко, Г. Касьянов, О. Коричук, О. Ковальчук, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Москалець, В. Павленко, Ю. Руденко, С. Савченко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Є. Сявакко, В. Поплужний, Г. Філіпчук, К. Чорна, П. Щербань та ін. Зазначена проблема стала предметом аналізу вчених близького (А. Беляєв, О. Газман, А. Гаязов, Т. Гусєва, Ю. Танюхін, А. Фактор та ін.) та дальнього зарубіжжя (У. Баррей, Л. Колберг, П. Наторп та ін.).

Окремі аспекти політичної соціалізації достатньо широко представлено в науковій літературі. Філософсько – соціологічні аспекти відображено в працях А. Бандури, Н. Едікова, Д. Істона та ін. Політологічні проблеми висвітлено в роботах С. Рощина, С. Разуваєва, В. Павловського, А. Надточія, Е. Шестопаля. Однак при всьому розмаїтті політичної проблематики педагогічна її складова виглядає найменш розробленою, особливо щодо умов сьогодення.

Метою статті є розгляд громадянської соціалізації як вектору політичної соціалізації.

Беручи участь у політичному процесі, людина прагне реалізувати свої інтереси, які вона співставляє з інтересами певної групи (нації, етносу, соціальної верстви, партії, релігійної групи тощо), опираючись при цьому на певні суспільні норми, правила поведінки, культурні цінності, традиції цього суспільства, що спрямовують активність особи в соціально визначеному напрямку. При цьому суспільство є «навчальною системою», а сам процес «навчання» – соціалізацією.

Отже, соціалізація – процес входження людини в суспільство, під час якого людина навчається думати і поводитися соціально припустимим чином. В умовах спілкування особи з іншими людьми, соціальними групами, що відбувається у різноманітних сферах людської життєдіяльності, відбувається засвоєння й активне відтворення індивідом соціального досвіду. Результатом політичної соціалізації, яка здійснюється в межах загальної соціалізації, є політична поведінка та діяльність людини у сфері політичного спілкування.

Політична соціалізація – це процес засвоєння притаманних певному суспільству політичних цінностей, настанов, переконань, моделей поведінки, що відбувається упродовж становлення та еволюції індивіда як члена політичної спільноти, і спрямований на забезпечення його свідомої участі в політичному житті суспільства.

Опираючись на загальносоціологічну теорію соціалізації, науковці опрацювали теорію політичної соціалізації, яка враховує специфіку політичної сфери. Серед них найвідомішими є:

- ролева теорія трактує процес політичної соціалізації як виконання певних політичних ролей, засвоєння «правил гри» у стосунках з владними інституціями, які набуваються під час тренування індивіда (Р. Ліптон, Т. Парсонс);
- бігейвіористська теорія пов'язує процес політичної соціалізації зі становленням індивідуальної політичної свідомості на основі цінностей та емоцій, або успадкованих (В. Скінер), або соціально набутих (А. Маслоу, Р. Уолтере, Р. Лейн);
- психоаналітична теорія розглядає політичну соціалізацію на основі аналізу підсвідомих та ірраціональних мотивів політичної поведінки особи (Е. Еріксон, Е. Фромм).

Необхідно зазначити, що проблема політичної соціалізації учнів різного віку є однією з найбільш важливих у процесі державотворення в Україні. Політична соціалізація особи пов'язана з входженням людини в політику, з засвоєнням нею пануючих в суспільстві ідей, політичних цінностей, норм політичної поведінки. Політична соціалізація завжди несе в собі два аспекти: перший – політична соціалізація, як засвоєння новим поколінням основоположних принципів існуючої політичної культури, закладених в традиціях країни; другий – набуття знань і досвіду, обумовленого конкретною дійсністю – в результаті хоч би й пасивної участі в різних формах життя. З політичного цих аспектів справедливо впливають і два процеси політичної соціалізації,

діалектично між собою взаємопов'язані: 1) процес набуття і накопичення політичних поглядів, оцінок і знань; 2) відмова від того, що не відповідає дійсності.

Становлення концепцій політичної соціалізації відбувалось і відбувається під впливом величезної кількості чинників об'єктивного й суб'єктивного характеру. Якщо перші визначаються специфікою політичних процесів у тій або іншій країні, то останні прямо залежать від наукових шкіл і напрямків, які вивчають ці проблеми. У зв'язку з тим, що особливістю нашого підходу є не стільки дослідження самої політичної соціалізації, скільки розробка механізмів соціально-педагогічного впливу на її результати, то основний акцент ми робимо на педагогічній складовій соціалізаційного процесу.

Особливістю сучасних моделей політичної соціалізації є те, що всі вони передбачають принципово інший підхід до соціально-педагогічного забезпечення результатів соціалізації. В його основі лежить ідея про те, що людина є активним суб'єктом політичної діяльності, а сама політика направлена на забезпечення інтересів громадської більшості. При цьому різноманітні механізми влади розглядаються як загроза для свободи людини. Саме тому ліберальні, неоконсервативні й ліворадикальні політики різко негативно ставляться до будь-яких форм колективності, централізації влади й підкорення нею людини.

Ці ідеї покладено в основу сучасних концепцій політичної соціалізації, що ґрунтуються на уявленні її як процесу добровільного прийняття індивідом цінностей і стандартів політичної поведінки, які пропонує йому політична система на різних етапах його життя: у дитинстві, юності, зрілому віці. Політична соціалізація описується в термінах обумовленості, добровільності й доброзичливості в процесі формування в індивіда позитивних установок щодо влади. Практичний ефект подібних розробок полягає в можливості контролю за процесом соціалізації і його педагогічному забезпеченні, яке дозволяє формувати політичних суб'єктів із заздалегідь заданими характеристиками. В основі цієї версії політичної соціалізації лежить теорія «політичної підтримки», запропонована Д. Істоном і Дж. Деннісом, яка справила суттєвий вплив на розвиток сучасних соціалізаційних теорій [2, с. 13].

Особливо значуща ця проблема на сучасному етапі, коли спостерігається тенденція негативного ставлення молодих людей до своєї країни, неприйняття громадянських норм і цінностей.

Значний інтерес до політичної соціалізації останнім часом зумовлений також тим, що відпрацьовані роками механізми традиційної соціалізації стали давати збій. У сучасному світі зростає масив десоціалізованих людей, розгортає свою потужність феномен аномії. Особлива поширена ця тенденція в молодіжних колах. Саме тому в умовах реформування нашого суспільства слід говорити не просто про соціалізацію учнів, а про політичну соціалізацію, яке є сукупністю багатьох напрямків та векторів соціалізації, наприклад громадянської.

Процес навчання соціально прийнятій поведінки – політична соціалізація. Якщо йдеться про формування якості громадянина, то процес набуває характеру громадянської соціалізації. Із цього процесу випливають відповідні цінності, відносини, переконання та інші чинники, які формують ставлення людини до політичної системи. Ці фактори становлять ядро національної політичної культури.

Сучасні дослідження процесу громадянської соціалізації, політичного змужніння індивідів у суспільстві виходять з концепції політичного характеру громадянства.

Кожне самостійне суспільство прагне виховати справжніх громадян, роз'яснюючи, прищеплюючи їм основні політичні цінності. Єдині переконання є основою для будівництва будь – якої держави. Тому державі не байдуже, як формуються політичні переконання її громадян. Мислителі класичних часів не переставали повторювати, що громадянське виховання – обов'язкова складова частина громадянськості. Воно розпочинається в дитинстві, з пояснення основних цінностей суспільства, і триває все життя через знання і дотримання законів [3].

Слід підкреслити, що громадянська соціалізація характеризує процес засвоєння кожним індивідом певної системи знань, норм, цінностей і традицій в трудовій, політичній і правовій сферах життєдіяльності, що дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства. Зміст його, на наш погляд, визначають три елементи: 1) професійна соціалізація, що дозволяє молодій людині придбати знання, освоїти трудові навички та досвід в одній або ряді професій; 2) правова соціалізація, спрямована на усунення серед молоді правового нігілізму, з'ясування кожним молодим громадянином своїх прав і обов'язків; 3) політична соціалізація, що сприяє підвищенню активності кожного індивіда в захисті своїх прав і свобод, в управлінні державними і громадськими справами.

Актуальність соціалізації молоді обумовлюється проблемами формування громадянського суспільства, основним фактором життєдіяльності якого виступає різноманіття форм власності, які є фундаментом свободи особистості, задоволення її інтересів і потреб. Політична сфера громадянського суспільства включає суспільно-політичні організації та рухи, різні форми суспільної активності громадян: мітинги, збори, демонстрації, страйки, а також органи громадського самоврядування за місцем проживання та в трудових колективах, недержавні засоби масової інформації. Вони сприяють захисту природних прав і свобод громадян, дотримання демократичних принципів життєдіяльності суспільства, що існують у ньому традицій, правил поведінки і норм моралі.

На виховання громадянської зрілості учнів, з'ясуванні ними своїх прав і обов'язків спрямована політична соціалізація. Також слід поглиблювати і вдосконалювати громадянську соціалізацію

підростаючого покоління, тому що на тлі не сталої тенденції до зростання політичної самосвідомості чітко проявляється відчуження молоді від держави, спостерігається зростання апатії, цинізму серед молодих людей, їх невір'я в офіційну політику, проголошену владними структурами [4, с. 107].

На формування громадянської соціалізації як вектору політичної соціалізації впливає громадянське виховання. Громадянське виховання – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Громадянське виховання ґрунтується на духовному багатстві народу, його мудрості, традиціях і звичаях. Серед багатьох чинників, що впливають на формування громадянських якостей особистості, значну роль відіграють форми та методи, які використовуються процесі виховання громадянина, продовжувачів традицій свого народу, які мають глибокі знання основ наук, своїх громадянських прав та обов'язків [5, с. 34].

Отже, аналізуючи різноманітні види діяльності освітніх установ з громадянської соціалізації як вектору політичної соціалізації, можна зробити висновок про її позитивну ролі у формуванні у молоді людини комплексу таких суб'єктивних якостей, як орієнтація на загальноприйняті норми і моральні цінності у всіх сферах життя, включаючи сферу праці, усвідомлена законослухняність, вміння відстоювати свої цивільні права і виконувати обов'язки, політична активність, патріотична відданість Батьківщині, культура міжособистісних, міжнаціональних та інших соціальних відносин, постійне прагнення нарощувати і реалізовувати свій творчий потенціал на благо суспільства, співгромадян.

Список використаної літератури

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку: [Монографія] / П. В. Вербицька. – К. : Генеза, 2009. – 384 с. **2. Загородній Ю. І.,** Курило В. С. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю. І. Загородній, В. С. Курило – К. : Генеза, 2004. – 220 с. **3. Громадянська** соціалізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http:// ru.osvita. ua](http://ru.osvita.ua) – Загол. з екрану. – Мова укр. **4. Сегейчик С. И.** Факторы гражданской социализации учащейся молодежи / С. И. Сегейчик // Социс. – 2002. – №5. – С. 107. **5. Єлагіна Т.** Форми та методи формувань громадянських якостей особистості / Тетяна Єлагіна // Рідна школа. – 2005. – №6 (905) червень. – С. 34.

Акіншева І. П. Громадянська соціалізація як вектор політичної соціалізації

Стаття висвітлює громадянську соціалізацію як вектор політичної соціалізації. Політична соціалізація особи пов'язана з входження людини в політику, з засвоєнням нею пануючих в суспільстві ідей, політичних цінностей, норм політичної поведінки. Необхідно зазначити, що слід говорити не просто про соціалізацію учнів, а про політичну соціалізацію, яке є сукупністю багатьох напрямків та векторів соціалізації, наприклад громадянської. Громадянська соціалізація характеризує процес засвоєння кожним індивідом певної системи знань, норм, цінностей і традицій в трудовій, політичній і правовій сферах життєдіяльності, що дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства.

Ключові слова: соціалізація, політична соціалізація, громадянська соціалізація, правова соціалізація, політична культура.

Акиншева И. П. Гражданская социализация как вектор политической социализации

Статья освещает гражданскую социализацию как вектор политической социализации. Политическая социализация личности связанная с входом человека в политику, с усвоением ею властвующих в обществе идей, политических ценностей, норм политического поведения. Необходимо отметить, что следует говорить не просто о социализации учеников, а о политической социализации, которое является совокупностью многих направлений и векторов социализации, например гражданской. Гражданская социализация – характеризует процесс усвоения каждым индивидом определенной системы знаний, норм, ценностей и традиций в трудовой, политической и правовой сферах жизнедеятельности, которые позволяют ему функционировать в качестве полноправного члена общества.

Ключевые слова: социализация, политическая социализация, гражданская социализация, правовая социализация, политическая культура.

Akinsheva I. Civil socialization as the vector of political socialization

The article lights civil socialization as the vector of political socialization. Political to socialization of personality related to the entrance of man in a policy, with mastering by her ideas ruling in society, and political values codes of political conduct. Political socialization always carries in itself two aspects: first is political socialization, as mastering to the new generations of the fundamental principles of existent political culture, stopped up in traditions of country; second is acquisition of knowledges and experience, conditioned by concrete reality – as a result although and passive participation in the different forms of life. From political these aspects two processes of political socialization swim out justly, dialectical: 1) process of acquisition and

accumulation of political looks estimations and knowledges; 2) the waiver is of that does not answer reality.

It is necessary to mark that it is necessary to talk not simply about socialization of students, but about political socialization, which is the aggregate of many directions and vectors of socialization for example civil. Civil socialization – characterizes the process of mastering by every individual of the certain system of knowledges, norms, values and traditions in the labour, political and legal spheres of vital functions, which allow him to function as the full-fledged member of society.

Key words: socialization, political socialization, civil socialization, legal socialization political culture.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК [316.61:316.774]-053.6

Н. Г. Яценко

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЮНАКІВ ПІД ВПЛИВОМ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасне інформаційне суспільство активно впливає на процес соціалізації особистості, особливо у юнацькому віці. Соціалізація відбувається у динамічному соціальному середовищі, тому її результатом стають все нові й нові якості, які набуває людина в процесі соціального життя, вступаючи у нові зв'язки та відносини з іншими людьми. Успішне проходження процесу соціалізації юнаків є актуальним не лише для самої людини, й для суспільства в цілому, оскільки саме у юнацькому віці відбувається підготовка до майбутнього дорослого життя, визначення свого місця у ньому.

Важливим для дослідження соціалізації юнаків в умовах інформаційного суспільства є визначення закономірностей цього процесу через призму вікових особливостей юнаків з урахуванням неоднозначного впливу засобів масової інформації (ЗМІ).

Проблемам проходження соціалізації у юнацькому віці та впливу на цей процес ЗМІ присвячена велика кількість досліджень соціологів, психологів та педагогів, оскільки традиційно саме юнацтво розглядається як період, коли найбільш активно проходить процес засвоєння норм та цінностей, входження людини до суспільства. Важливими для розуміння процесу соціалізації є роботи психологів у рамках біогенетичного, соціогенетичного та психогенетичного підходів до розвитку юнаків. У цих роботах вивчається взаємозалежність фізичного та психічного